

PG  
201  
N24

**ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК**

---

РЧ64  
=  
Наш језик

UNIVERSITY  
OF MICHIGAN  
MAR 5 1972  
CURRENT  
SERIALS SERVICE

# НАШ ЈЕЗИК

**НОВА СЕРИЈА**

**Књига XVIII, св. 1—2**

**БЕОГРАД, 1970.**

## С А Д Р Ж А Ј

	Стр.
1) М. Стевановић, Стварање јединства књижевног језика Срба и Хрвата и данашње стање тог јединства	1— 79.
2) М. Пешикан, Лексичко благо нашег језика и нормативни однос према њему . . . . .	80— 92.
3) А. Пецо, Вук — Даничићеви акценатски принципи и наша стандардна прозодијска норма . . . . .	93—102.
4) Др Живојин Станојчић, Придевске заменице са морфемом *-кѣv- одн. *-кѣ у књижевном језику	103—109.
5) Проф. др Александар Костић, Терминолошка праксиологија неких наших старијих медицинских писаца . . . . .	110—114
6) Обрен Илић, О неким случајевима рефлексивности глагола у српскохрватском књижевном језику . .	115—124.
7) Језичке поуке . . . . .	125—130.

---

---

### УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ  
Секретар Уређивачког одбора др Живојин Станојчић

---

---

БЕОГРАД  
1970.

## ТЕРМИНОЛОШКА ПРАКСИОЛОГИЈА НЕКИХ НАШИХ СТАРИЈИХ МЕДИЦИНСКИХ ПИСАЦА

Под лошом термилошком праксиологијом у нас подразумевам погрешан став и неисправно понашање медицинских писаца у процесу стварања и устаљивања нашег стручног језика, а посебно настојања да, независно од других писаца, пронађене термине уведу у употребу само путем својих публикација, не водећи, при томе, довољно рачуна о лексичкој вредности и семантичкој исправности тих назива, а нарочито о ономе што је позитивно и исправно у тој области досада већ постигнуто. Тим путем и тим начином развој наше медицинске терминологије залазио је врло често, чешће него што је смело да буде, на странпутице из којих се сада с тешком муком извлачи. Речи су, истина, обиловале, али исправни и у свему погодни термини нису увек проналажени. Оно што је у области грађе за нашу медицинску терминологију остварено достојно је сваке хвале, али од сирове и несрећене грађе до исправног језика и коначне терминологије пут је далек и тежак. Годинама смо затрпавани грађом, али смо споро и с муком одмицали у избору, у обради назива, у њиховом устаљивању. Колебања, лутања и раздруженог рада било је на претек. Последњих деценија напуштано је, с времена на време, и оно што је било добро, а увођено је оно што није добро. Заменявало се добро лошим. Језик је засипан неприкладним речима и изразима, које су њихови аутори често упорно и јогунасто бранили, иако нису осећали дух нашег језика. И, тако, створен је један нов, излишан посао: чишћење нашег медицинског језика од сасвим лоших назива. У одсуству систематског и координисаног рада и дубље семантичке студије настала је прилична пометња, јер се, како рекосмо, није

водило довољно рачуна ни о оном што је досада створено и прихваћено.

Не умањујући ниуколико заслугу наших првих терминолошких прегалаца и лингвиста, хтео бих да укажем и на њихове неминовне недостатке и грешке у раду. Треба јасно одвојити рад на прибирању лексичке грађе од рада на стварању коначне терминологије, рад на сабирању народних и народских медицинских речи од оних које с разлогом стичу или су стекле својство признатих термина. Али, не треба заборавити, један добар скупљач медицинских речи не мора да буде, самим тим, и добар терминолог и лексикограф. Од сирове речи до обрађеног термина толико је колико је од сирове потке до готове тканине. Терминолошка праксиологија наших старијих медицинских писаца односи се углавном на њихово превремено и недовољно образложено опредељење за један или други назив, увођењем тих термина у њихова властита дела и списе, с уверењем да је за прибављање права грађанства и приоритета тих речи довољно њихово увођење у употребу простим путем „душтања у промет“. Тај део активности наших старијих медицинских терминолога неминовно треба подврћи строгој и објективној критици, пошто је изградња наше коначне медицинске терминологије за дуго времена била због тога укочена, подложна неоправданом колебању и великом застоју. Највећи грех су учинили они који су већ давно одомаћеним медицинским терминима неодговорно давали друга значења или их неоправдано замењивали неподесним терминима. На тај начин они су, неминовно, прекидали путању потребног континуитета у природном развоју нашег медицинског језика.

Ради процене валидности неких термина пред нама се налазе, поред речника сирове терминолошке грађе, и објављена дела истих аутора, у којима се они опредељују, с мање или више среће, за један од постојећих термина.

За *vertebra* у српској медицинској номенклаури постоји назив *пршљен*, а у хрватској *краљежак*. Међутим, то није сметало Арамбашину да у једној својој књизи<sup>1</sup> за пршљен каже *оченаш*: *слабобочни оченаши* за слабинске пршљенове. Нико

<sup>1</sup> „Људско тијело и његово здравље“, 1927.

није мислио да ће неко ставити у питање и израз *мишић* (за *musculus*). Па ипак исти аутор у истој књизи стално о мишићима говори као о *гуштерима* (нпр. *кукуљаста гуштери*), али, уз то, стварајући још већу забуну, он *гуштерима* назива још и дифтерију гркљана (group). За *тетиву* (жилу) Арамбашин у текст своје књиге уводи чудан израз *натегача*, па је за њега пречага (дијафрагма) *гуштернатегачни пријебој* (!). *Бедрењачом* готово сви називају *os ileum* (део карличне кости), док исти аутор тим именом означаје *целу* карличну кост, коју, по њему, „састављају 3 кости срасле међу собом: горњи, главни дио је *слатка кост* (цријевница), отрага *шупља кост* (сједњача), а сприједа горњи и доњи *прази* (стидница)”. А да би забуна била још већа Машек<sup>3</sup> *бедрењачом* назива *ferur*, који Арамбашин зове *чоланом*. Према томе, у српскохрватској терминологији назив *бедрењача* носе: горњи део карличне кости (*os ileum*), цела карлична кост (*os coxae*) и бутна кост (*ferues*). У нашем медицинском језику *гркљаном* се назива *larynx*. Међутим, гркљан је за Миловановића *ждрело* (*pharynx*), а за Машека и Арамбашина *душник*. Према томе, речју *гркљан* у српскохрватској терминологији означавају се *larynx*, *pharynx* и *trachea*. За *ovarium* је готово свугде усвојена реч *јајник* или *јајњак*, па ипак је за Миловановића *јајник јајовод* (*tuba uterina*), док он (!) *јајник* назива *јајиштем*, коме Пешкић даје име *јајница*, а Арамбашин (чак) *сјемењача*, назив који у себи носи очигледне елементе мушке полне жлезде. Слично је и са српским називом за ту жлезду (*testis*). Потписати тај орган назива *семеник*, док Миловановић *семеником* назива *ductus deferens* (по нама *семеовод*), а *testis* назива *семениште*, мада именице *с наставком -иште* означавају место где се нешто дешава, а никако семенотворни орган. За *anus* данас је усвојена наша реч *чмар*, али Машек тим именом назива *colon* („улазни, силазни и попречни чмар”). Сасвим чудно звучи кад се за новорођенче нормално обложено *сипрастим мазом* (*vernix caseosa*) каже *плесниво дете* (Арамбашин).

Знатан удео у стварању оваквог хаотичног стања у нашој медицинској терминологији имали су и претерани језички чи-

<sup>2</sup> Израз који је у нас усвојен за *vulva*.

<sup>3</sup> „Мала анатомија и физиологија”, 1921.

стунци, који су сваки латински назив хтели пошто-пото да преведу на наш језик. Тако је дошло, сасвим разумљиво, до усвајања лоше одабраних речи, па чак и до наказних кованица. Тако, Миловановић назива *thymus* виљушкача (за коју Арамбашин налази провинцијализам *кркомеце*), а простату *кестењача*. За Арамбашина је *prosector* *стрводер* (замислите како би звучала титула „стрводер главне болнице“!), а *chorioidea* *кровожиљњача*. Пешић преводи *astrotégalia* речима *штркавост* или *изђикалост*, што је вишеструко нетачно. Машек назива *talus* *глежњевац*, а *os spheroidale* *загвоздача*. Ево, шта од еуфоније бива кад се, на пример, за придев *calcaneosboideus* предлаже рогобатни придев *петничко-коцкачни*, за *calcaneonavicularis* *петнично-чуначни*, за *ligamentum pisouincinatum* *пасуљачно-канџачна веза*, за *ligamentum stytomaxillare* *шиљњачно-вилична веза*, за *ligamentum naviculocuneiforme* *чуначно-клиначна веза*, за *plexus anserinus* *гушчико-ногасти сплет*, за *apoda* *позитивна струјоводница*, за *d. parofideus* *пропуст пљувне (!) жлезде*, за молекулу *трошканица*, за неуробласте *живчороднице* итд. М. Борић, опет уводи реч *особац* за дете *заутробан* за *intrauterinus*, за *крпа (!)* за *калем*, *цвећка* за *ефлоресценција*, *труљак* за *sphaecelus*, *суварак* за *lambeau épidermique*.

Ма колико се борили да нађемо народну реч и да изградимо националну медицинску терминологију, треба сачувати смисао за меру. Зар је заиста потребно сваки латински термин превести на наш језик? Зар ће некоме бити лакше ако за *thymus* каже *виљушкача* (Миловановић) или *упрсница* (Немичић) или *кркомеце* (Арамбашин) или *једњаци* (Перичић)? Зар назив *простата* треба по сваку цену превести, па се налазе ови изрази: *кестењача* (Миловановић), *коренјача* (Пешић), *предстојница* (Дежман, Перичић)? Тражи се назив и за појам о коме народ нема никакву представу. Само се тако може разумети што Арамбашин за епител налази реч *соврња*, а Машек *тјеница*. Из истог разлога се не оставља непреведен ни назив *панкреас*, те му дају име *трбушна слиновница* (Машек), *трбушна слинавица* (Дежман), *царево месо* или *царевица* (Арамбашин), *гуштерача* (Панчић). Сперматозоид Арамбашин преводи речју *семена живиница*, мада наводи и моју кованицу *семеглавац*, док га В. Станојевић зове *детеродна клица*, Пешић *семичица*, а В.

Симић семена *клица*. Миловановић предлаже за имерзију термин *умакање*. У нас се већ усталио израз *навала крви* за *hyperhaemia*, па је зато излишно за тај појам предложити реч *приструна*. Неразумљиво је зашто је за *svagulum*, уместо *згрушак* или *угрушак*, подеснији термин *грудвица* (Миловановић). Уместо већ давно уведених назива за *radius* и *ulna* није на своме месту предложити непогодне речи *кратки цијепац* и *дуги цијепац* (Арамбашин).

Кад сам први пут чуо да се *femur* у нашем језику назива *бутњача* (бутна кост) нисам могао замислити да ће тој кости Арамбашин дати име *чолан*, а Машек *бедрењача*. Назив *јајовод* за *tuba uterina* мислим да је добро наћен па никако не разумем потребу да се замени речју *јајник* (Миловановић), *јајцевод* (Ненадовић), *вадица* (Пешић). А шта тек да речемо о предлогу Арамбашина да се мозак зове *мождани* (за Лобмајера чак *можђани*), *сogium* *ћон*, рамењача (*humerus*) *свирала*, глежањ — *чичак* („зглоб у чичкама”), петна кост *тростолина*, хипотенар *мезимачни узвис*, сфинктер *смрсац* („смрсац од прохода” анални сфинктер), паратиреоидна жлезда *заберикатна жлезда*, и још пуно у истом смислу и у сличној произвољности.

Мислим да је било и умесно, и потребно што сам се укратко, верујем објективно, осврнуо на лошу праксиологију неких наших старијих медицинских писаца. Они су нам, истина, открили велико лексичко богатство народског језика, али су, и нехотично, пут до правих израза засули неподесним, које сада, у ери коначног утврђивања наше медицинске терминологије, треба уклањати и замењивати језички исправним и семантички тачним, посао, који се могао великим делом избећи правовременом добром организацијом и тачно усмереним циљевима.

Проф. др Александар Б. Костић